

Den verlichten boer

Jacob Kats

bron

Jacob Kats, *Den verlichten boer*. P.A. Parys, Brussel 1835 (2de druk)

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/kats002denv02_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

Vertooners.

BAES JAN, landman;
HENDRIK, buerman en vriend van Jan;
LIESEBETH, huysvrouw van Jan;
SLUYP, pastoor van het dorp;
PEETER, buerman van Jan;
VROUW VAN HENDRIK;
Boeren en Boerinnen.

Het tooneel verbeëld eene kamer ten huyze van Baes Jan; ter linker zyde staet eene ton.

Den Verlichten Boer.

By het opgaen der gordyn zit-Baes Jan met eenen boek in de hand.

Eerste tooneel.

BAES JAN, alleen.

Wel dat is eenen schoonen boek, en dat van een geestelyk man. Wie duyvel had kunnen denken dat er nog priesters in de wereld waren, welke hunne mede menschen als zich zelven zouden beminnen. O! sedert ik het geluk gehad heb van den braven notaris SCHRANDER te leeren kennen, die my goede boeken bezorgde, welke myne oogen opende en tot nadenken bragten, sedert heb ik alle achting voor de geestelyken en de zoo genoemde grooten, voor wien wy onzen hoed moeten afnemen, ons zweet moeten storten, en ons bloed moeten vergieten verloren; en wie kan ook zyne bedriegers, verdrukkers en verdervers als zich zelven beminnen?

Tweede tooneel.

JAN, HENDRIK.

HENDRIK.

Goeden dag, buerman Jan.

JAN.

Dag, Hendrik, het is goed dat gy komt, vriend, want ik heb u wat nieuws mede te deelen, ik ben gister avond in Brussel geweest en heb aldaer eenen schoonen boek gekocht.

HENDRIK.

Door wien is hy geschreven?

JAN.

Door eenen priester.

HENDRIK,

lagchende.

Gy doet my lagchen, door eenen priester; wy hebben zondag Paesschen, gy zyt in geen twintig jaer te biechten geweest, nu gaet gy u zeker bekeeren?

JAN.

Halt! broeder, ben ik in geen twintig jaer te biechten geweest, zoo beklaeg ik my nog, dat ik voor een entwintig jaer nog zoo dom was van zulks te doen, doch het verstand komt voor de jaren niet, zegt het spreekwoord, en by my is het wel laet gekomen, doch, den boek waer van ik u spreék, is niet om my te bekeeren, maer wel om my in myne grondregels nog wat te versterken.

HENDRIK.

Eenen priester u in uwe grondregels nog versterken, dat is zeker dien van Brussel, uyt de Fabriekstraet?

JAN.

Mis geraden, het is eenen priester van Parys, hy

heet Lamennais, dien heéft een werk geschreven, vriend zoo schoon, zoo goed én zoo nuttig om ons allen uyt de ellende te verlossen, als het maer kan geschreven worden.

HENDRIK.

Laet my er dan eens iets van hooren?

JAN,

leest den vierden §.

Luystert dan: ‘Gy zyt zoonen van den zelfden vader, gy hebt de borsten van de zelfde moeder gezogen, waerom bemint gy elkanderen niet als ware broeders? waerom behandelt gy elkanderen liever als vyanden?’

Dien, welke zyne broeders niet bemint, is zeven mael vervloekt, en die welke zich den vyand van zyne broeders maekt, is zeventig mael zeven mael vervloekt.

Het is daer om dat de koningen, de prinsen, en allen die welke de wereld groote noemt, vervloekt zyn: want zy hebben hunne broeders niet bemind, zy hebben de zelve als vyanden behandelt.

Bemint elkanderen, en gy zult noch de koningen, noch de prinsen, noch de grooten dezer aerde te vreezen hebben.

Zy zyn sterk en magtig om dat gy oneenig zyt, en om dat gy elkanderen niet bemint als ware broeders.

Zegt niet hy is van een volk en ik ben van een ander, want alle volken hebben op de aerde den zelfden vader, welke Adam is, en in den Hemel den zelfden, den welchen God is.’

HENDRIK.

En dat is eenen priester die zoo schryft?

JAN.

Ja vriend dat is eenen priester, waer over ik my zoo wel verwonder als gy.

HENDRIK.

Wel donders, die verdient zeker de achting van alle brave menschen.

JAN.

Zoo denk ik ook, broeder.

HENDRIK.

Nu, vriend, moet ik naer de stad, maer binnen een uer ben ik weder terug, indien gy dan nog te huys zyt en den tyd hebt, zoo zal ik nog wat by u kommen om te hooren lezen.

JAN.

Doet dat, Hendrik, ik zal ondertusschen eens na het veld gaen om nog wat boonen te planten en dan heb ik ook voor van daeg myne taek; doch ik zou eerst nog wel gerne wat eten en drinken, want ik heb honger en dorst, willen wy zamen doen?

HENDRIK.

Ik dank u, baes, ik dank u, ik heb er zoo even mede gedaen.

(Hy wilt gaen.)

JAN.

Zegt eens, buerman, wanneer gy myne vrouw in het heen gaen ziet, zegt haer dan eens dat zy by my komt.

HENDRIK.

Goed, broeder, goed.

Derde tooneel.

JAN, alleen.

Een braef man, met een edel hert, en zeer genegen voor de waarheyd te onderzoeken, om de vooroordeelen te bestryden; doch het is jammer dat hy niet lezen kan, hy bezit anders een gezond oordeel, maer hoevele heeren voordeden er zelfs in onze staeten kamer niet gevonden, die goed lezen en schryven kunnen, en daer om toch geen gezond oordeel hebben.

Vierde tooneel.

JAN, LIESEBETH.

LIESEBETH.

Hebt gy my doen roepen, Jan?

JAN.

Ja, Liesebeth, breng my eenen boterham en een glas melk, want ik heb honger en dorst, dat zyn toch teekens van eene goede gezondheid.

LIESEBETH,

ontsteld.

Maer man lief!

JAN.

Wat is het vrouwke?

LIESEBETH.

Hebt gy dan geen geloof meer, dat gy boter en melk op goeden-vrydag durft gebruyken; weet gy dan niet dat God en de heylige kerk dat verboden hebben?

JAN.

Hoort, Liesebeth, ik heb zeker een geloof, maer myn geloof zegt: dat het voor God gelyk is wat wy eten of drinken, en dat wy daer mede geene zonden kunnen doen, zoo lang wy onze gezondheyd daer door niet benadeelen; daerenboven heb ik u meer dan eens laten zien, dat Christus welke de leer van God het best verkondigde, rond uyt verklaerd heeft: dat onzen mond geen kwaed kan doen *met dat gene wat er in gaet maer wel met dat gene wat er uyt komt*, wanneer wy kwaed van onzen even naesten spreken. Wat gy nu de heylige kerk noemt, dat noem ik de kerk van by geloof, huychelary, bedrog, stroopery, en tirannie, die geene andere wetten maekt, dan om de menschen in slaep te wiegen, op dat zy nooyt de middelen tot hunne zaligheyd zouden leeren kennen; en zie vrouwke, neem het my niet kwalyk, maer om zulke reden kan ik uwe zoo genoemde heylige kerk niet anders dan de kerk van verdommenis heeten.

LIESEBETH.

Houd op, want mynheer pastoor heeft gezeyd dat ik het moet biechten als ik van zulke ketterye hoor spreken.

JAN.

Nu, laet my dan met vrede, maer doet wat ik uw verzoek.

(Liesebeth vertrekt.)

Vyfde tooneel.

JAN, alleen.

Daer heb ik weder te veel gezeyd, want zy zal het

moeten biechten, en dat in de ooren van eenen schynheyligen, van eenen tartuf, die onder het masker van godvruchtigheyd, de grooste schelmstukken weet te bedryven, en echter door de meeste van zyne parochianen nog voor eenen braven geestelyken wordt aenzien. O! gy bedriegende priesters, hoe ver heb gy het in den wereld weten te brengen? de menschen die gy zoudt moeten verlichten, hebt gy zoo diep in de duysternis gedompeld, dat zy het goed voor kwaed, de waerheyd voor valschheyd, de deugd voor ondeugd en de tirannie voor eene zuivere broederliefde aenschouwen.

(Hy ziet in den boek, Liesebeth brengt eenen boterham en een glas melk, beschouwt haren man treurig, lost eenen diepen zucht en vertrekt. Jan leest vervolgens op bladzide 15.)

‘God heeft noch grooten, noch kleynen, noch heeren, noch slaven, noch koningen, noch onderdaenen; Hy heeft alle menschen gelyk geschapen.’

O! wanneer deze waerheyd eens in het hert van alle menschen was doorgedrongen, hoe gelukkig zouden wy dan allen niet wezen! Alle menschen zouden als liefhebbende broeders leven en de ware gelukzaligheyd genieten; niemand van ons zou honger of gebrek moeten lyden, want God zent voor alle zyne kinderen alles in overvloed. De groote verdrukkers zoude hunne arme medebroeders nimmer kunnen opwinden, om onder dien ydelen naem van vaderlands-liefde tegen elkanderen als verscheurende dieren te stryden; want zy zouden weten: dat alle menschen kinderen van

eenen vader zyn, die hun gebied van malkanderen lief te hebben in plaets van te vermoorden. En die menigte ledig loopers zouden hunne andere broeders ook niet voor zich doen werken, want alle menschen zyn verpligt dat gene te verdienen waer van zy leven moeten, en wy moeten voor niemand werken dan voor die gene welke zelf nog niet werken en kunnen en voor onze zwakke broeders.

(Hy gaet aen zyne ton zitten smakelyk eten en drinken, na eenige oogenblikken komt pastoor Sluyp in, ziet overal rond en verschrikt zoo haest hy baes Jan ontdekt.)

Zesde tooneel.

PASTOOR SLUYP, BAES JAN.

PASTOOR SLUYP.

Ha, goeden dag, baes Jan, ik kom eens zien hoe het met u gaet.

JAN.

Nog heel wel, pastoor Sluyp, wild gy mede eten?

SLUYP.

O! heylige maegd Maria, houd my vast, boter en melk op zulk eenen hoogen dag!

JAN.

Is dezen dag dan hooger als gisteren, pastoor Sluyp?

SLUYP.

Zeker, zeker, want het is heden goeden vrydag.

JAN.

Wel de boter en het melk zyn ook goed, wilt gy ze proeven?

SLUYP.

O! heylige Philomena, staet my by, ik zou in den afgrond der hel zinken indien ik zulke vraek roepende zonde deed. Het is van daeg dry dobbelen vasten-dag.

JAN.

In den afgrond der hel zinken, meent gy dat myn huys het gewelf van de hel is, pastoor Sluyp?

SLUYP.

De hel zelve zal het nog worden als gy zoo blyft leven, gy vertrappt alle geboden van onze heylige kerk, gy zyt verloren.

JAN.

Uwe heylige kerk, wat is dat voor een ding?

SLUYP.

O gy rampzaligen! weet gy niet wat onze heylige kerk is?

JAN.

Wat de heylige kerk is dat weet ik wel, dat is die kerk waer in de leer van God, welke Christus verkondigd heeft, wordt onderwezen, maer dat is de uwe niet.

SLUYP.

Niet, gy ellendige, is onzen heyligen vader den paus van Roomen, waer onder den geheelen wereld moet staen, den wettigen opvolger van Christus op aerde

niet? hy die alle dagen de orders van den heyligen geest ontvangt?

JAN,

lachende.

Den paus van Roomen den wettigen opvolger van Christus op aerde; hy die geen haer op zyn hoofd heeft dat met een van Christus mag vergeleken worden; hy die in plaets van zyne vyanden goed te doen zich boven alle zyne vrienden zoodanig weét te verheffen, dat hy deze voor zich op de knien doet vallen en als een blyk van achting zyne oude fleuriscyn voeten laet kussen; hy die de mensschen gebiedt wat zy eten en drinken moeten, ten waer zy zyne heylige handen met goud weten te vullen, dan mogen zy dit gebod overtreden; hy die in plaets van de menschen door verdraegzaamheyd, zachmoedigheyd en liefde de waerheyd zoude leeren, hun door geweld, door bedryging van ban blixem, eeuwige verdommenis en zulke vodden meer dwingt om onbegrypelyke geloofs artikelen te gelooven; hy die in plaets van zich tot een kleyn kind te vernederen, zich boven alle zoo genoemde aerdsche grooten, zoo als keyzers, koningen, prinsen en alle andere vorsten, zoodanig weét te verheffen, dat hy deze kan troonen en ontroonen, heyligen of ontheyligen; zalven of verdommen, al naer mate zy zyne trotsche en tiranike bevelen voor of tegen werken, hier om draegt dezen heyligen dwingeland nog eene dry dobbel kroon met diamanten en andere juweelen-bezet. Ach! hoe menigen druppelen zweet moeten daer voor zyne arme verblinde broeders storten.

SLUYP.

Gy zyt een aerdsch ketter.

JAN.

Door zulke specie kont gy eertyds een mensch zyn leven verkoopen doch dit is nu, God dank, vervalle munt.

SLUYP.

O! gy moet zeker met slechte menschen verkeerem, anders zout gy zoo ongeloovig niet wezen.

JAN.

Kan ik nog met slechter menschen verkeerem, mynheer pastoor, als met die drykantige menschen bedriegers?

SLUYP.

Ja, ja, gy zegt het wel, dat zyn de grooste bedriegers, de drykantigen, dat zyn de franc-maçons, waer van uwen notaris deel maekt.

JAN.

Mis, mynheer pastoor Sluyp, het zyn die drykantigen, welke de kunst bezitten om de menschen van hunne geboorte tot aen hunne dood in de slaeverny te houden; wat zeg ik, ja, nog na dat de menschen gestorven zyn willen zy hun beheerschen, want zy geven zich uyt dat zy het opperwezen kunnen overhalen, om de zielen der overledenen eenige honderden of duyzenden jaren vroeger uyt het verschrikkelyk vagevuer te verlossen.

SLUYP.

O! hemel, gy zyt geheel van de beylige kerk ver-

dwaeld. Gy moet zeker slechte boeken lezen, laet eens zien, wat hebt gy daer voor eenen boek?

JAN.

Dien is gemaekt door eenen man van uwe soort, bezieet hem maer wel, dat is een ander vent als gy.

SLUYP,

zich betastende.

Hum, hum, ik heb in de haest mynen bril vergeten.

JAN.

In de haest, waert gy dan zoo haestig voor my te bezoeken, mynheer?

SLUYP.

Wel ik..... ik dacht dat het van daeg zulken eenen goeden dag is om dwalende menschen te bekeeren,

(ter zyde.)

Was hy maer zoo verdwaeld, dat hy nooyt meer ter regte kon komen.

JAN.

Dezen dag schynt uw dan voor alles goed te wezen, mynheer, het is toch jammer dat het uw zoo weynig zal gelukken.

(Hy drinkt het melk uyt.)

Op uwe gezondheid mynheer.

SLUYP,

de oogen toe nypende.

Ey, ey! ik kan die vermallyde kettery niet zien.

JAN.

O! gy ongelukkige, gy kunt niet meer zien?

SLUYP,

zich weder betasschende.

Ja toch, daer vind ik just mynen bril, laet my nu den titel van dien schoonen boek eens lezen!

JAN.

Daer, mynheer pastoor, zet uwe kykers nu eens goed open.

SLUYP,

lezende.

‘De Woorden van eenen Geloovige, door De Lamennais.’ O! heylige Barbara, patroonesse van de subiete dood, staet ons by! dezen boek komt regt uyt de hel.

JAN,

hem den boek ontrukkende.

Dezen boek komt van Brussel, mynheer, en den schryver woont te Parys.

SLUYP.

Te Parys, daer is reeds het voorgeborgte, want daer wonen vele duyvels; hooger op, daer is de hel.

JAN.

Hooger op? dan is de hel vast te Roomen, want daer woont den oppersten duyvel Lucifer.

SLUYP,

verschrikt.

Den paus van Roomen eenen duyvel?

JAN.

Ja, den paus van Roomen den oppersten duyvel, want hy doet het meeste kwaed, hy zegt zelf dat hy den wettigen opvolger van Christus op aerde is, en hy doet juyst dat gene wat Christus verboden heéft. Christus veroordeelde de ryken en beminde de armen, den paus van Roomen bemint de ryken, veracht, verstoot en verdrukt de armen. Christus stelde zich altyd gelyk met de armen, deedt hun alle goed, beminde hun als broeders, en zeyde: dat al die

twee kleederen heeft, één moet geven aen die er geen heeft; den paus verheft zich boven de ryken, zelfs boven de koningen en prinses dezer aerde, en heeft niet alleen twee kleeren, maer verkwist, door zyne heylige pracht, alle dagen meer dan honderd kleeren, terwyl er zoo vele van zyne broeders zyn, die als 't waren aekt moeten loopen; Christus heeft zich altoos vernederd, heeft nooyt iemand verstooten en deed zelfs zyne vyanden goed; den paus verheft zich boven alle menschen, regeérd met het zweerd, als eenen trotschen despotieken koning, over millioenen van zyne mede broeders, en wanneer eenige menschen zich van zyne verpletterende dwingelandy willen bevryden, dan spant hy alle zyne geroofde magt in, om de zelve door vuer en zweerd weder onder zyne schrikkelyke slaverny terug te brengen, en kan hy zulks alleen niet gedaen krygen, dan dwingt hy den eenen of den anderen monarch om hem in het bloed-vergieten te helpen, zoo als hy in het jaer 1830, den keyzer van Oostenryk nog heeft gedwongen, om hem met een leger van meer dan honderd duyzend soldaten te ondersteunen. Gy weét wel, mynheer pastoor Sluyp, hoeveel bloed zy ter eer van dien heyligen vader gestort hebben; welke verschrikkelyke schelmstukken den kardinael welke het commande had met zyne soldaten op verscheydene plaetsen in Italien bedreven hebben, hoe zy daer gestolen, geroofd, geplunderd en gebrand, vrouwen en jonge dochters geschonden, menschen vermoord, ja, zelfs kinderen in de wieg, voor dien zoo genoemde wettigen opvolger van Christus op aerde, geponjaerderd hebben.

SLUYP.

Kom, vermallydyden, ik moet gaen, want ik voel het helsch vuer reeds onder myne voeten branden.

JAN.

Dag, mynheer pastoor Sluyp, geluk op uwe reys, en ziet dat gy uwen mostaerd op een ander beter kunt verkoopen.

SLUYP.

Ja, ja, ik ga, rampzaligen, God zal u straffen,

(ter zyde.)

en ik zal u doen hoorens dragen.

Hy vertrekt.

Zevende tooneel.

JAN, alleen.

Ja, ja, ga maer, gy ellendigen tartuf, gy voelt wel dat ik u de waerheyd zeg, maer gy wilt zulks niet bekennen, om dat gy de zelve niet wilt opvolgen, daer gy hier door uw bestaen zoo gemakkelyk niet kunt vinden, en zoo doen de meeste van onze priesters; zy kennen de waerheyd en zy leeren de valschheyd, om dat zy daer door een luy en lekker leven genieten, maer is dit regtveêrdig? mag den mensch tegen zyn hert, tegen de reden, tegen de waerheyd, en dus ook tegen God leeren, om over zyne mede broeders naer wel gevallen te heerschen, om zelf in den wellust te kunnen leven? Moet den braven man niet liever sterven dan de waerheyd met de voeten vertrappen.

Achtste tooneel.

JAN, HENDRIK, PEETER.

HENDRIK.

Zie, daer ben ik reeds weder, buerman, ik heb

Peeter mede gebragt, hy wil, ook geerne wat in dien schoonen boek hooren lezen.

JAN.

Goed vrienden! goed, gy weét wel dat het my nooyt te veel is elkanderen iets mede te deelen waer uyt wy nut kunnen trekken. Waren de meeste menschen maer zoo ver gevorderd dat zy dezen boek met aendacht wilden lezen of hooren lezen, ik denk dat zy hier uyt nog veel goeds zouden leeren.

HENDRIK.

Zoo denk ik ook, gy zult het hooren Peeter.

PEETER.

Wel drommels, gy maekt my nieuwsgierig; laet my er dan eens iets van hooren.

JAN.

Nu, ik zal dan beginnen.

(Hy leést op bladzyde 48.)

‘Bemint God boven al en alle menschen als u zelve, en de slaverny zal uyt de wereld verdwynen.’ Verstaet gy dat, vrienden?

HENDRIK.

Ik denk ja, broeder, want het is immers zeer natuerlyk, dat zoo alle menschen elkanderen als zich zelve beminnen, zy elkanderen niet zouden kunnen mishandelen noch verdrukken, en gevolgelyk dus ook niet tot slaven maken.

PEETER.

Een oogenblik, Hendrik, een oogenblik, laet ons zien wat wy door de slaverny verstaen moeten, want

volgens uwe uytdrukking, zoo zouden wy allen elkanders slaven wezen.

HENDRIK.

Indien ik my niet bedrieg, zoo is dit ook voor het grootste gedeelte waer, althans mag men met zekerheyd aennemen dat het grootste gedeelte der menschen slaven zyn van een zeker getal, welke de wereld grooten noemt, tot de eerste behooren diegene welke meer moeten werken dan zy eygendelyk voor hunnen eygen onderhoud, en het deel voor de minvermogende zouden moeten doen; tot de tweede behooren de renteniers, de edel lieden, en de priesters; alle deze luyerikken leven van ons zweet en doen niets anders dan ons bevelen, misleyden en bedriegen.

PEETER.

Halt, halt, broeder! daer zyn zeker eenige menschen welke zoo gelukkig zyn van een zeker aanzien of vermogen in de wereld te hebben, en daer zyn ook veéle menschen welke dat geluk hier niet genieten, doch daerom zyn deze geene slaven van de eersten, want daer moeten altyd ryken en armen, grooten en kleynen, koningen en onderdanen wezen; dit is zoo Gods wil, wat zegt gy daer van, baes Jan?

JAN.

Hoort, vrienden, ik hou my eerder aen het gevoelen van Hendrik, om dat het my natuerlyker, en dus ook goddelyker voorkomt, want de natuer is, en blyft altoos Gods werk; daer ik nu geenzins kan begrypen dat een gedeelte zyner kinderen naer welgevallen over

de andere kan regeren, hun wetten voorschryven die zy blindelings moeten nakomen, al zouden zy zich daer mede in de diepste ellende dompelen, daer zien die groote verdruckers niet na; zy weten de arme menschen wys te maken dat het God is die dat zoo wilt hebben.

HENDRIK.

Zoo doen onze priesters tegenwoordig altemael.

JAN.

Doch dit is eene groote godslastering, myne vrienden, want de liefderyke God laet immers alle menschen gelyk op de wereld komen; hy laet immers voor allen de glinsterende zon op- en ondergaen om ons leven en verkwikking te bezorgen, en de aerde vruchten te doen voortbrengen. Zal het nu zynen wil zyn, dat de eenen mensch byna zonder moeyte van de beste vruchten in overvloed geniet, en de andere met dobbel moeyte van de slechste nog niet genoeg kan bekomen? O! dan was hy immers geen goeden vader, maer wel eenen tyran, die een gedeelte zyner kinderen door overvloed bederft, en de andere als het ware door gebrek laet omkomen, en dus met voeten trapt.

HENDRIK.

Zoo doen ten minsten alle die Wel Edele en Hoog Geborene Heeren.

JAN.

Maer neen, myne vrienden, God is, en blyft altoos eenen goeden vader; hy heeft ons allen even lief, en hy wilt, zoo als Christus onzen zaligmaker zeyde, dat

wy hem ook liefhebben, en alle menschen als ons zelve beminnen. En ziet, broertjens, als wy dat eens doen kunnen, als het verstand van ons allen eens zoo ver zal opgehelderd zyn, dat wy verstaen wat Jesus door het gebod van liefde wilt besluyten, dan zal, zoo als dezen schryver zegt: ‘De slaverny van de aerde verdwynen, alle menschen zullen vry zyn, den priester zal den boer, den heer den slaef, den rentenier den bedelaer, den koning den onderdaen, allen zullen zy elkanderen de hand toe reyken en zeggen: wy zyn broeders, die elkanderen gelyk zyn in regt en in goederen, want wy hebben maer eenen vader, die ons allen gelyk bemint.’ En dan zal het aerdich paradys weder op de aerde verschynen, en alle menschen zullen reeds in dit leven de zaligheyd genieten, die nu niemand genieten kan.

PEETER en HENDRIK,

te gelyk.

Bravo! bravo,

HENDRIK.

Wel, Peeter, wat zegt gy daer van? zulk eenen pastoor zouden wy moeten hebben, niet waer?

PEETER.

Drommels, die zou ons geene bigotterie voor echte min trachten te verkoopen.

JAN.

Nu, daer gy van bigotterie spreekt, ik heb pastoor Sluyp met zulken mostaerd hier gehad, hy wilde my daarmede bekeeren.

HENDRIK,

lagchende.

Daer had ik wel willen tegenwoordig wezen.

PEETER.

Ik ook; maer, Hendrik, dan moeten wy toch wel gezien hebben? Toen wy nog eenen boogscheut van uw huys waren, zagen wy pastoor Sluyp de deur uyt sluypen, en, zoo het ons voor kwam, zich achter de boon-staken, die tegen het verkens kot staen verbergen, doch toen wy nader kwamen ontdekte wy niets meer, en wy meynden dat onze oogen ons bedrogen hadden.

JAN.

Achter het verkens kot, zegt gy, wat mag hy daer toch gaen doen?

HENDRIK.

Morableu! misschien zynen konfrater gaen bezoeken.

JAN.

Maer ik heb daer het myne nog niet van, ik denk dat daer iets achter schuylt.

HENDRIK.

Misschien zal ik u eenig licht kunnen geven. Myne vrouw heeft my verhaeld dat zy verlede weék, op eenen vroegen morgend pastoor Sluyp langs de achterdeur zag insluypen. Weét gy daer iets van?

JAN.

Neen, broeder, daer weét ik zeker niets van, langs de achter deur zegt gy? nu dan is het ook meer dan tyd, dat ik ga oppassen, want als de geestelyken langs de

achter deur inkomen, dan mag den duyvel wel de voor deur bewaken, zoo worden wy nog bedrogen.

PEETER.

Maer wat mag den pastoor toch daer mede in 't zin hebben?

JAN.

Die zoekt zeker myne onnoozele vrouw te verleyden, om zelf eenen aflaet te verdienen. Doch, jongens, wy mogen hier niet lang talmen, laet ons dezen vos zien te vangen vóór hy onze kiekens pikt.

PEETER.

Hoe zullen wy het aenleggen om hem in onze strikken te krygen?

JAN.

Heéft u iemand gezien toen gy by my kwaemt?

HENDRIK.

Geene kat.

JAN.

Nu, gaet dan spoedig henen, en vraegt aen myne vrouw of zy niet weét wanneer ik te huys kom, daer door brengt gy haer in de gedachte dat ik reeds uyt ben; verbergt u beyden dan achter den hoek van de schuer, en ik zal my hier onder myne ronde tafel stoppen, ondertusschen moet gy ook hier aen de venster eens komen zien, hoe de zaken staen, en zorg dragen dat, zoo den duyvel hier mogt inkomen, hy ook uyt deze gewyde plaets niet vertrekt. Gy ziet ook de burenen by een te krygen, maer wanneer ik u noodig heb, dan moet gy ook allen ten gelyk inkomen.

HENDRIK.

Jongens, jongens, wat gaen wy plaisier hebben.

PEETER.

Wel, wel, vieren de geestelyken zoo goeden vrydag!

JAN.

Laet ons geenen tyd verliezen.

(Zoo haest Jan onder de ton zit vertrekken de andere.)

Negenste tooneel.

PASTOOR SLUYP, daer na LIESEBETH.

SLUYP,

zeer langzaam en voorzichtig.

Hy is dan weg, dien dwaelgeest, dien verlichten boer, die my zoo onbeschaemt de waerheyd durft zeggen. Wy zullen nu toch eens zien of wy hem voor zyne goddelooze kettery niet eens feyn kunnen foppen.

(Hy gaet aen de deur.)

Lieseke, Lieseke, pst! pst!

LIESEBETH.

Zyt gy het, mynheer pastoor? ik dacht dat gy my geheel vergeten had.

SLUYP.

Ik u vergeten, myne schoone.

(Ter zyde.)

Ach! dat ik het haer nog niet zeggen durf.

JAN,

door het bom gat.

Zou hy weten dat ik hem afluyster?

LIESEBETH.

Maer gy hadt my toch beloofd van vroeger hier te wezen, daer gy my iets in het geheym te zeggen hadt.

SLUYP.

Ik ben reeds lang hier geweest, doch ik heb my vergist, want ik meende u te vinden en ik vond den duyvel.

LIESEBETH.

Wat zegt gy, mynheer?

SLUYP.

Ach! ik weet het zelf haest niet, myn kind, dat ik zoo aengedaen ben, geloof my dat ik nyt liefde tot u, al gedaen heb wat my mogelyk was om uwen duyvelschen vent te bekeeren, maer het kan niet helpen, hy is verloren.

LIESEBETH.

Verloren?

SLUYP.

Ja hy is de hel, myn liefste, en ik beéf, wanneer ik bedenck dat hy u zal mede sleépen.

LIESEBETH.

My mede sleépen.

SLUYP.

U mede sleépen, lieven engel, o! myn hert dat breekt als ik u aenzien.

LIESEBETH.

O! dan zult gy toch maken dat ik in de hel niet kom, niet waer, mynheer pastoor?

SLUYP.

Zeker, zeker, myn mediterende ziel, zal ik u helpen, wanneer gy doet wat ik u zeg, en gy u geheel op my verlaet, dan zult gy niet verloren gaen.

LIESEBETH.

Wel, nu zal ik my geheel op u verlaten, wat zult gy dan doen, mynheer?

SLUYP.

Ik zal voor u bidden, mynen lieven engel, en u alle dagen onder de mis indachtig wezen; gy kunt my dit wel niet betalen, maer uwe liefde zal my dit vergelden, niet waer?

JAN.

Dat heeft zyne heylige kerk niet verboden.

LIESEBETH.

Zegt waer mede ik u dienen kan, mynheer?

SLUYP.

Ach! kunt gy dat niet raden myn liefste?

LIESEBETH.

Kom, ik zal u dadelyk een fleschken sterk bier en een stuksken gerookte zalm halen, dat ik van morgend voor u mede bragt. *Zy vertrekt.*

Tiende tooneel.

SLUYP, JAN, onder de ton.

SLUYP.

O! die christelyke ziel, zy heeft het waerachtig geloof.

JAN.

Daer voor is zy ook goed roomsch.

SLUYP.

Maer haren man, dien ketter wilt niets meer gelooven.

JAN.

Neen, die moet alles hooren en zien.

SLUYP.

Dat komt van die duyvelsche boeken. Kom, ik zal hem maer mede dragen en verbranden, of neen, ik zal hem liever bewaren, en eens wel doorsnuffelen als ik alleen ben. *Hy steekt hem weg.*

Elfde tooneel.

SLUYP, JAN, onder de ton, LIESEBETH.

LIESEBETH.

Ziet, hier ben ik al, mynheer pastoor.

SLUYP.

Kom hier, myn alderliefste, wy zullen zamen doen, want zonder u kan ik noch eten, noch drinken, noch.....

(Hy laet eenen diepen zucht.)

JAN.

Slapen wil hy zeggen, maer wy zullen hem dat wel afleeren.

SLUYP.

Kom, laet ons wat nader zitten, myn liefste schat, dan zult gy niet verloren gaen, kom zet uwen bil tegen myne broek, die is gewyd.

JAN.

Wat groote eer voor my dat ik gewyde hoorens zal mogen dragen.

LIESEBETH.

Wel, mynheer pastoor, hoe smaekt u den zalm?

SLUYP.

Goed, myn lammeke, goed, maer gy moet toch noch beter smaken.

JAN.

Zulks is by my toch tegenwoordig het geval niet.

LIESEBETH.

Wat wilt gy daer mede zeggen, mynheer?

SLUYP.

Dat zal ik u zeggen, myn duyfje, maer op straffen van eeuwige verdoemenis zoo moogt gy dat aen niemand openbaeren.

LIESEBETH.

Weést gerust dat ik dit geheym getrouw zal bewaren.

SLUYP.

Juyst geraeden, myn lief kind, wy moeten trouwen.

LIESEBETH.

Maer ik ben immers getrouwt en mynen man is nog in 't leven.

SLUYP.

Uwen man heéft dien trouw verbroken, myn schat, door vermallydyde kettery; hy verkeerd met den duyvel, gy moegt by hem niet meer slapen.

JAN.

Mynheer pastoor zoekt zeker te ramplaceren, doch wy zullen hem eerst laten conseil passeren.

LIESEBETH.

Maer moogt gy dan trouwen, mynheer pastoor Sluyp?

JAN.

Zekerlyk, maer op zyn pastoors wel te verstaen.

SLUYP.

Waerom niet, myn duyfje? Alle priesters mogen trouwen, doch alleenlyk in het *cachette*, wel te verstaen, onzen bisschop Fortus is al dikwils getrouwd geweest.

LIESEBETH.

Wat zegt gy, mynheer?

SLUYP.

De waerheyd, myne schoone, daer is lest nog een van zyne vrouwkens gestorven, zy heete jufvrouw Nelleken, ach! dat was zulke brave vrouw. Nu is hy weder hertrouwd met zulk eenen lieven engel als gy zyt, myn Lieseke.

LIESEBETH.

Kom, kom, mynheer, gy spot met my

SLUYP.

Ik met u spotten, o myn hertje, ziet in myne oogen of ik u niet bemin, kom toch wat nader gy zit weder zoo ver van my af.

LIESEBETH.

Maer als mynen man eens komt.

SLUYP.

Die kan niet komen, myn kind, weést maer gerust.

JAN.

Nu zegt hy toch de waerheyd, want ik ben er reeds.

LIESEBETH.

Maer waer van weet gy dat, mynheer?

SLUYP.

Door den heyligen geést, myn Lieseke, die my zegt dat uwen man reeds by den duyvel is.

LIESEBETH.

By den duyvel!

SLUYP.

Ja myn hertje, en is hy er nog niet, zoo zal den duyvel niet lang meer weg blyven om hem te halen.

JAN.

Wy zullen hem dan maer eens laten hooren.

(Hy klopt onder de ton.)

LIESEBETH,

verschrikt, zet alles weg.

O hemel!

SLUYP,

ook een weynig verschrikt.

Wat is het? gy beéft, myn vrouwke.

LIESEBETH.

Ik dacht dat den duyvel reeds daer was.

SLUYP.

Die kan ons geen kwaed doen, myn kind, want ik heb heyligdom in mynen zak, daer zal ik u wat van geven.

JAN.

Hy heéft zeker zyne heele paeschkeêrs mede gébragt.

LIESEBETH.

Kan dat helpen, mynheer pastoor?

SLUYP.

Voorzeker, myn lief kind, verlaet u maer op my,

kom, rust in myne armen tot dat gy wat bekomen zyt, kom liefste, kom, verkwikt u wat.

JAN rolt met de ton, Liezebeth valt in onmagt, Sluyp springt op, loopt achter uyt en maekt gedurig kruyskens over de ton.

SLUYP.

O! heylige Philomena, sinte Apollonia, heylige Barbara, sint Antonius, verlost my van dezen verschrikkelyken dikken duyvel.

(Hier mede wilt hy de deur uytvluchten, doch de boeren komen hem te gemoed en loopen hem by na om ver; Jan werpt de ton om, Sluyp hersteld zich een weynig en zegt:

O! kom in, goede menschen, hier is eenen duyvel in huys.

Twelfde tooneel.

JAN, SLUYP, LIESEBETH, PEETER, HENDRIK, VROUW VAN HENDRIK en anderen.

JAN.

Ja, kom in, brave menschen, hier is eenen duyvel in huys, kom, wy zullen hem dood slagen.

(Er is eene verwarring.)

VROUW VAN HENDRIK.

Ha, ha, mynheer pastoor Sluyp, gy moest hier komen om die onoozele vrouw van baes Jan te verleyden met uwen heyligdom, foey, schaem u, gy schynheyligen, gy hebt my ook meenen te verleyden, toen ik nog zoo dom was van by u te biechten te gaen, maer daer heb ik uwe paepe streken leeren kennen, hypocriet!

JAN.

Hé daer, tartuf! is het geenen goeden vrydag van daeg, voelt gy de hel niet onder uwe voeten branden, om dat gy boter en melk ziet gebruyken op uwen geboden vasten dag? heéft uwe kerk u ook geboden om vrouwen te verleyden, zeg, heyiligen man?

PEETER.

En ik heb u ook nog iets te zeggen, pastoor Sluyp, waer om hebt gy voor dry jaren het kind van myne zuster niet willen doopen? Om dat de armmeester peter was, gy mogt niet, zeyde gy, om dat hy eenen ketter was, die zynen paesschen niet had gehouden; maer het was dat niet, het was om dat hy het geld van den armen op uwe kerk niet wilde zetten, daer hy u niet betrouwde, en hy had gelyk, want uw soort is meer te vreezen dan te betrouwen; doch dezen verstandigen man liet zien dat hy ook kon doopen, zoo goed als gy, en hy doopte het kind zelf; doch toen gy wist dat myne zuster alleen te huys was, kwaemt gy haer overschreeuwen, en naemt het kind mede om het voor den tweede mael te doopen, gy bigot! gy meende zeker dat het Uylenpiegel was?

HENDRIK.

Wel neen, hy meende maer dat hem alle soorten van dwingelandy over zyne mede menschen is toegelaten, om met ons te doen zoo als die soort altyd gedaen heéft, doch hunne magt loopt ten eynde, en byzonderlyk die van pastoor Sluyp, dien heéft zynen rol uytgespeeld.

SLUYP.

O! gy goddelooze menschen, gy durft my hier van alles verwyten, om dat ik hier ben gekomen om deze zieke vrouw in stilte haren paesschen te laten houden.

JAN.

Ja, ja, wy kennen dien schoonen paesschen, want hy gelykt even op het laetste avond-mael, zoo als uwen paus van Roomen op Christus trekt; doch wy zullen het maer kort en goed maken, vrienden, gy zult my hier wel eens eenen kleynen dienst bewyzen, niet waer?

ALLEN.

Ja! ja!

SLUYP,

zeer schynheylig.

Nu, ja, ik zal u dan ook al den schrik vergeven die gy lieden my aengedaen hebt, maer gy moet dan ook den kerkelyken dienst beter oppassen.

JAN.

Zwyg, gy tartuf.

HENDRIK.

Kom, vrienden, laet ons dezen bigot eens dorschen.

SLUYP.

Ach! laet ons bidden, want de wereld zal vergaen.

PEETER.

En alle papen zullen in den afgrond der hel zinken.

JAN.

Myn vrienden, gy zyt allen getuygen, dat dezen schynheyligen myne vrouw heéft willen verleyden, niet waer?

ALLEN.

Ja, ja.

SLUYP.

Verleyden, ik gaf haer de generale absolutie.

JAN.

Zwyg, zeg ik u, of wy breken u den nek.

(Tot de anderen.)

Gy heb dus ook gehoord en gezien, dat hy myne vrouw heeft doen trakteren, en dat hy haer toen van zynen heyligdom heeft willen mededeelen?

ALLEN.

Ja, ja.

VROUW VAN HENDRIK.

Ja, ja, heyligdom van zyne paeschkeers!

SLUYP.

Ja, dat is waer, ik heb haer wat heyligdom willen geven om dat zy zoo bevreest van den duyvel was.

JAN,

hem vast pakkende.

Tartuf, zult gy zwygen.

SLUYP.

Ey! ey! ey!

(Ter zyde.)

Daer wil niets lukken.

JAN.

Gy hebt ook allen gehoord en gezien, vrienden, dat hy mynen boek gestolen heeft, niet waer?

ALLEN.

Ja, ja.

SLUYP.

Ach! hemel, doet een mirakel en verslind alle deze kettters.

JAN.

Nu dadelyk naer den meyer om hem te doen pakken.

SLUYP.

Ach! hemel, zy willen my, eerweêrdigen pastoor Sluyp, in het kot zetten.

LIESEBETH,

op hare knien.

Ach! mynen lieven man, wilt my myne misstrap vergeven, ik zal umyn heel leven, in plaets van alle bedriegelyke priesters, getrouw blyven.

JAN,

haer opheffende en omhelzende.

Staet op, myne dierbare, is uw berouw opregt, dan heéft myn hert u vergeven; o! dat gy u toch in het vervolg alleen door de reden, in plaets van door het bygeloof mogt laten geleyden, zoo zoudt gy op geene doolwegen meer geraeken, want niets is gemakkelyker dan verblinde menschen op verkeerde wegen te brengen; ach! dat alle menschen daer om hunne eygene reden konde leeren gebruyken, dan zouden de bedriegers wel haest van honger moeten sterven. Kom, myne vrouw, kom, myne vrienden, laet ons nu allen als broeders en zusters, als kinderen van eenen vader, met elkanderen eenen vrolyken maelyd houden, laten wy daer by alle ongelyk aen elkanderen vergeten en vergeven, en eene zuivere broederliefde in onze herten drukken, en wy zullen eenen paesschen vieren, zoo als God, zoo als Christus, zoo als de natuer en de ware religie ons gebied te houden.

(Tot pastoor Sluyp.)

Mynheer, wilt gy alle uwe papen streken verlaten, voor taen als een braef en regtschappen man trachten te leven, en

mede aen onze broeder tafel uwen paesschen houden?

SLUYP.

Ach! ik weét niet waer ik ben.

JAN.

By eenen man die gy beledigt hebt, maer die echter alles wil vergeven, op voorwaerde dat gy in het vervolg, alle onze parochianen tot de deugd, in plaets van tot de ondeugd zoudt trachten te brengen.

SLUYP.

En dat is dan uwe religie, baes Jan?

JAN.

Ja, dat is de religie die ik zoo gaerne zou zien tot stand brengen, dat is de religie van de reden, van de natuer, van Christus en van God.

SLUYP.

Maer van Roomen niet.

JAN.

O! gave den hemel dit, dat den roomschen Godsdienst zoo was, dan zoude men hem den zaligmakende Godsdienst mogen noemen; maer nu is hy den verdruckensten, onregtveêrdigsten en barbaersten Godsdienst dezer aerde, en wilt gy deze verschrikkelyke religie niet verlaten, zoo moogt gy ook niet met ons aen de tafel van gelykheyd uwen paesschen houden, en zelfs ook nooyt meer in myne wooning komen, tot dat gy geleerd hebt alle menschen als u zelve te beminnen.

SLUYP.

Hebt gy my dan waerlyk alles vergeven?

JAN.

Ja, al mogt gy my nog meer misdaen hebben dan ik zelve weet.

SLUYP.

En gy, myne parochianen, wilt gy my allen ook vergeven wat ik u misdaen heb?

ALLEN.

Ja, ja.

SLUYP.

Nu dan wil ik ook met deze brave menschen mynen paesschen houden, al mogt het ook honderd mael tegen den roomschen Godsdienst stryden.

ALLEN.

Bravo! bravo! bravo!

EYNDE.